

**A SZOCIALISTA HAZAFISÁGRA
ÉS INTERNACIONALIZMUSRA NEVELÉS
AZ ÉNEK-ZENE TANÍTÁSBAN**

OLASZ ISTVÁNNÉ—SZEPESI GYÖRGYNÉ

(Közlésre érkezett: 1973. december 15.)

„Az általános iskola célja, hogy megalapozza a kommunista ember személyiségének kialakulását” (Tanterv és Utasítás). E felelősségteljes, bonyolult, és ugyanakkor egyszerű munkával csak akkor érhetünk el eredményt, ha az értelmi és érzelmi motívumokat egyeztetjük egymással, és a gyermek életkori sajátosságaival.

Az érzelmi nevelés egyik legszínesebb élményanyagát adó területe a szocialista hazaszeretetre és internacionalizmusra nevelés.

Hazaszeretet. — Mi mindent egyesít magában ez a szó! Jelenti elsősorban a szülőföldünk, szocialista hazánk és népünk iránti szeretetet, de jelenti a nép által megművelt hazai föld, az általa létrehozott anyagi és kulturális értékek megbecsülését, és ennek gyarapítására, megvédésére irányuló aktív tevékenységet.

Amilyen sokrétű érzés a hazaszeretet, oly sokirányúnak kell lennie a hazaszeretetre nevelésnek. (A Nevelési Terv is igen sok tevékenységi formát határoz meg segítségül.)

A tantervben megjelölt ismeretanyag bőven nyújt lehetőséget e nevelési terület kibontására.

A tanterv az ének-zene tanításban a hazaszeretetre vonatkozó feladatokat a következőképpen jelöli meg: „A zene eszközeivel... keltsen érdeklődést, szeretetet, megbecsülést a tanulóknban hazai zeneművészetünk, a baráti népek, a nagy mesterek művészete, általában a nép zenéje és a hozzá közelálló alkotások iránt... Mélyítse el a szülők, a dolgozó nép, a szülőföld, az úttörőélet szeretetét, ünnepeink jelentőségének átélését.”

Az általános iskola alsó tagozatában a gyermek ösztönös érzéseit: szülei, lakóhelyének, környezetének szeretetét, az egyszerűbb zenei anyag élményén (!) keresztül tesszük gazdagabbá, sokrétűbbé, míg csak kirajzolódik a magyar haza, a magyar nép fogalma.

A felső tagozatban ezt a munkát folytatva, gazdag zenei anyag segítségével jutunk el a tudatos fogalomalkotásig, a tanterv céljáig. Ezt a gazdag zenei anyagot három fő területre osztva vizsgáljuk meg, miben áll a hazafiságra nevelés az ének-zene oktatásban.

Mindenekelőtt hangsúlyozni kell, hogy itt is az élményszerzés elsődlegessége a fontos, hiszen ezen keresztül érzelmi ráhatással, majd

a tartalom és forma egységének megvilágításával érjük el nevelési céljainkat, így a hazafiságra nevelését is.

A három fő terület:

népdalok,
történeti énekek,
nagy zeneszerzőink (Liszt, Erkel, Bartók, Kodály) életművének egy-két példája.

I. A szocialista hazaszeretet egyik jellemzője, hogy az igazi hazafi „Szeresse és tisztelje a dolgozó magyar népet” (Nevelési Terv, 120. old.). Legyen büszke a magyar nép alkotókészségére, népművészeti alkotásaira, szeresse, ápolja a magyar nyelvet, a nemzet közkincsét.

A magyar népdalok ezt a művészi tehetséget igazolják. A népdal a nép érzelmi életének, munkájának, környezetével való kapcsolatának hű kifejezője. Bartók Béla mondja: „... a nép dala, a »parasztdal«, a művészi tökéletesség mintaképe; értéke nem kisebb, mint a Bach-fúgáké, vagy a Mozart-szonátáké. A népdal klasszikus példája egy zenei gondolat tömör, minden fölöslegest elkerülő szűkszavúságának.”

a) A szülőföld iránti szeretet, hűség, ragaszkodás csendül ki sok népdalból.

Pl.: Jász-kunsági gyerek vagyok...: „Kiskoromtól nagykoromig
Benne fölnevelődtem.”

Szerdahelyi sudár torony...: „Ott terem a derék gyerek.”

Ezt a büszkeséget a dallam feszes tempója, pontozott, hetyke ritmusa is kifejezi.

Ó, mely sok hal...: A balatoni halászok életét, munkáját rajzolja elénk, szemléletes, vidám képekben. Emeljük ki a népnyelv kifejező erejét, a népi humor megnyilvánulását a szövegben és a ritmusban:

„Örül ott a halász, rikongat a kanász
Örömébeh- he - reh -he - reh-hehe.”

b) Régmúlt idők szolgasorsát, nehéz, küzdelmes életét idézik a következő dalok:

Érik a szőlő...:

„Van vöröshagyma a tarisznyába’,
Keserű magába’,
Szolgalegénynek, hej, de szegénynek,
Kevés a vacsora.”

Az ereszkedő, kvintváltó szerkezet híven festi ezt a keserű szolgasorsot. A világos, egyszerű nyelvi kifejezésmód a tanulatlan nép költői tehetségére vall: „Érik a szőlő, hajlik a vessző” — „Ősz van” — helyett.

Ez a dal is, mint nagyon sok népdal, természeti képpel indul, melyhez a személyes érzések, élmények kapcsolódnak.

Csillagok, csillagok...: „Mutassatok utat a szegény legénynek,”
aki a reménytelen helyzetből menekülni akar.

Ezt a kérést a magas járású dallamon felcsendülő, ismétlődő dallam- és szövegrész fejezi ki.

Szegény vagyok . . . : A szegénylegény egyetlen kincsét is elrabolták. Szinte felkiáltásszerűen ér bennünket: „Az irigyek elrabolták tőlem”, majd „Most lett szegény igazán belőlem.” mondja a fájdalmas, lefelé ívelő dallam.

A Habsburg elnyomásra utal konkrétan a Felszántom a császár udvarát kezdetű népdal. A nép költői tehetségére vall a csodálatos jelképes indítás, mely végigvonul az egész dalon. A lassú tempó, halk, rubato dallam, a bánatos mondanivaló hű hordozója, a magyar nép szenvedésének tükré. Végül felhangzik az elkeseredett kérés a dallam legmagasabb hangjáról indulva: „Áldd meg, Isten császár fölségét,
Ne sanyargassa magyar népét!”

c) Népdalaink nagy része a bujdosó kurucok, szegénylegények életét és az idegen rabságból hazavágyás érzését fejezi ki.

Elindultam szép hazámból . . . : A földesúri önkény és megtorlás elől bujdosó szegénylegények honvágya csendül ki a dalból:

„Visszanéztem fél utamból,
szememből a könny kicsordul.”

A honvágy mélységes hazaszeretetükből fakad „híres kis Magyarorszáruk” iránt. Az érzelem bensőségességét és személyes voltát a parlando, rubato előadásmóddal fejezi ki.

Az idegen rabságban szenvedő szegénylegény madárral üzen távoli hazájába. A madár, mint szabadságmotívum, nagyon gyakran szerepel népdalainkban.

„Madárka, madárka,
Csácsogó madárka,
Vidd el a levelem,
Vidd el a levelem,
Szép magyar hazámba!”

A dal alaphangulata szomorú. A harmadik sorban kiemelkedik a mondanivaló, a türelmetlen kérés, melyet a kupolás dallamvonal, a 3/4-es ütemeket váltó 2/4-es ütemek és a szöveg ismétlődése is nyomatékosítja.

A honvágy mélységét a következő sorok fejezik ki:

„Kinek bánatában,
Szíve fájdalmában
Meghasad a szíve.”

Egy másik dal:

„Sej, Nagyabonyban csak két torony látszik,
De Majlandban harminckettő látszik,
Inkább nézem az abonyi kettőt,
Mint Majlandban azt a harminckettőt.”

A császári seregekbe erőszakkal toborzott katonák honvágyát, a szülőfalujukba vágyását fejezi ki.

d) „Népdalainkkal igen sok közös vonást mutatnak a velünk rokon népek dalai. Ezekben, és a baráti népek dalaiban megismerkedünk e népek gondolatvilágával, nemzeti zenéjük alapjait adó népdalaikkal, azokból táplálkozó mű- és tömegdalaikkal. Világítsuk meg tanulóink előtt, hogy az azonos társadalmi feltételek között épülő szocialista világrend témái közősek, ez az összetartó erő a zenében is megnyilvánul.” (Tanterv és Utasítás 603. oldal.)

A szülőföld szeretete minden nép legbensőbb érzése. A patak partján c. orosz népdal a hazai tájban való gyönyörködés és a felszabadult boldog nép szülőföldje iránti szeretetét és ragaszkodását festi.

„Túl a zöldellő távoli lankán
Az én földemre ömlik a fény.”
„Ó, te végtelen dús orosz síkság . . .
. . . Milyen tágas vagy, végtelen tágas,
Mégis, mégis a szívünkbe férsz!”

A békés, szemlélődő hangulatot egyszerű ritmus, nyugodt tempó rajzolja meg. A dal tanításakor utaljunk az orosz népdalokra jellemző népi többszólamúságra.

II. A következő egységben történeti énekeinkről, szabadságharcos dalainkról, valamint azokról a dalokról ejtünk szót, melyek egyes történeti korokról adnak hű képet. Ezek a dalok a nép szabadságvágyának, törekvéseinek hangot adva, egyben hőseinknek állítanak emléket. Mikközben a dalokkal megidézünk egy-egy történeti kort, a hazaszeretetre és internacionalizmusra nevelés egyik feladatát végezzük el. Ismerjük meg népünk és más népek történetét!

1. A mohácsi vész utáni nehéz helyzetben vált a nemzet élő újságává, vigasztalójává Tinódi Lantos Sebestyén. Krónikájában a végvári vitézek hős tetteiről szól:

„Summáját írom Eger várának,
Megszállásának, viadaljának,
Szégyenvallását császár hadának,
Nagy vigasságát Ferdinánd királynak.”

111 versszakban, szemléletes képekben, a korabeli nyelvezettel meséli el a hős egri nők és végvári vitézek győzelmét a török felett. Mutassunk rá, hogy a mondanivaló előtérbe helyezése miatt a dallam egészen egyszerű énekbeszéd, amit a lantkíséret tett változatossá.; Itt hangsúlyozzuk az énekmondó harcra lelkesítő szerepét. Emeljük ki, hogy Tinódi históriás énekei az első ránk maradt magyar műzenei alkotások közül valók. Ma ezek a dolgok a cselekvő hazaszeretetre, kötelességteljesítésre nevelnek.

Az órán föltétlenül szólaljon meg a dal Farkas Ferenc korhú, élményszerű feldolgozása, így maga a zenei élmény válik a legerősebb nevelő erővé. Tárgyi koncentrációra javasolt művek: Gárdonyi Géza Egri csillagok című regénye, valamint Székely Bertalan Egri nők című alko-

tásának megbeszélése. Egri pedagógusoknak még tágabb lehetőség nyílik a helyi vonatkozások kihasználására (egri vár, Gárdonyi-ház és a Vármúzeum megtekintése). A török idők emlékét őrző, és ma is kedvelt gyermekdalok a Gólya, gólya gilice . . . és a Katalinka szállj el . . .

Jó példa arra, hogy a valamikor rettegett ellenség hogyan szelődül meg a gyermekek ajkán. Mindkét dal Kodály Zoltán feldolgozásában zenehallgatásként szerepeljen.

2. A nemzetköziség érzését fejlesztjük akkor, amikor a XVI. század magyar históriás énekei mellett megtanítjuk a XVI. századi német parasztfelkelések híres dalát Geyer Flóriánról.

A dal első részének lassú, ünnepélyes hangulatát a „Sej, haj, hahó!” felkiáltás zárja le, amely egyben ráirányítja a figyelmet az élénk tempóban felcsendülő fő mondanivalóra:

„Rajta hát, szúrd és vágd,
Vezesd a parasztok rohamát!”

A hangulat- és tempóbeli ellentéttel biztatja az elkeseredett parasztokat elnyomó uraik elleni lázadásra.

(A dal alkalmat nyújt történelmi koncentrációra: erdélyi magyar—román parasztfelkelés és az 1514-es Dózsa parasztháború.)

3. Igen gazdag dalemlékünk maradt fenn a kuruc szabadságharc idejéből. A nemzeti érzés föllángolását és tettekben való megnyilvánulását festik ezek az énekek.

A győztes csaták emlékét vidám hangulatú, harcra biztató dalok őrzik.

Pl. Csinom Palkó . . . egyszerű népi hős, aki a bátor, tettere kész kuruc vitézek tulajdonságait egyesíti magában. A kuruc vitéz dicséretét zengi e dal, amely a győztes csaták után a tábornok mellett csendült fel a katonák ajkán. A győzelem örömét, táncos hangulatát, a tempo giusto dallam, a nyújtott és éles ritmusok gyakorisága fejezi ki. A kiemelkedő harmadik sor biztatás a táncra:

„Nosza, rajta, jó katonák, igyunk egészséggel,”

Figyeltessük meg, hogyan őrzi a dal a korabeli magyar nyelvet:

„Szabad nekünk jó katonák Tisza-Duna közü
Labancságnak, mert nincs sehult ottan semmi közü.”

Vesztett csata hangulatát, s az énekesnek efölött érzett fájalmát fejezi ki a Tyukodi-nóta 2. versszaka:

„Szegény legénynek olcsó a vére . . .
. . . Két pogány közt egy hazáért omlik ki vére.”

Az előző dal giusto előadásmódjával szemben itt a parlando rubato előadásmód a mélyebb érzelmi tartalom, a veszített csata feletti bánat hordozója.

4. Magyar népünk történelmének dicső korszakát őrzik az 1848-as szabadságharc dalai.

Arany János Toborzója csendül fel a szabadságharcba hívó huszárok ajkán:

„Szép élet, víg élet, soha jobb nem lehet.
Hopp, hát jöjjön katonának, ilyet ki szeret!”

Azzal buzdít a harcra, hogy a katonaélet szépségeit kecsegtető képekben írja le. Ezt a mondanivalót a feszes dallam, hetyke, éles ritmusok, szinkópák, tempo giusto előadásmód még jobban kihangsúlyozza.

Súlyponti része legyen az órának az Ádám Jenő által feldolgozott dal meghallgatása. Itt a zenehallgatás nem csupán élménykeltés, hanem alkalmat nyújt a toborzás hangulatának megéreztetésére és a verbunkos muzsika jellegzetességeinek megfigyeltetésére (pontosított ritmus, lassú és gyors részek váltakozása, dallamdiszítések). Hangsúlyozzuk a verbunkos jelentőségét: A XVIII. század végén a nemzet öntudatra ébredésének hű kifejezője volt a Habsburgokkal szemben. A XIX. században a lelkesítő szerep tovább fokozódik. A század nagy zeneszerzőinek muzsikájában mint a nemzeti érzés kifejezője csendül fel (Liszt, Erkel). Említsük meg a verbunkos hatását a korabeli európai műzenére.

Hasanló témájú dalok a szabadságharc idejéből: Föl, föl, vitézek... , Isaszegi induló.

E témakör bőven nyújt lehetőséget zenehallgatásra:

Egressy: Klapka-induló; Szuk Mátyás: Isaszegi induló. Emeljük ki a fúvószenekarok lelkesítő szerepét, melyet minden korra vonatkoztathatunk.

Kiemelnénk e témakörből a 48-as Kossuth-dalokat, melyekben Kossuth Lajos emberi és hadvezéri nagysága volt a toborzások alkalmával a legfőbb lelkesítő erő:

„Kossuth Lajos nem lett volna,
Katona sem lettem volna.”

A szabadságharc elbukott, de a szabadságvágy tovább él a nép szívében:

„Röpülj páva, röpülj
Vármegye házára
A szegény raboknak
Szabadulására.”

A pávamotívumot, mint a forradalom jelképét, számos dal őrzi. A dallam lefelé ívelő, kvintváltó szerkezete a szövegi mondanivalóhoz hozzátéve a szabadságharc bukását követő reménytelenséget, kilátástalanságot fejezi ki.

5. Amíg a mesterlegény szervezetlenül, próba-szerencse jelszóval járta a világot a század elején (lásd: Vándorló mesterlegény című német népdal) a XIX. század végén kezd kialakulni a nagyvárosok munkásosztálya, mely szervezettségre törekszik.

A nagy francia forradalom eszméinek felélesztését példázza az Internacionálé. Az egyszerű munkásköltő, Eugene Pottier, és a zeneszerző Degeyter dallama innen röppen világhódító útjára. Az Internacionálé a

nemzetközi munkásosztály himnuszává válik, internacionalista eszméit kifejezve harci összefogásra buzdít:

„Föl, föl, ti rabjai a földnek . . .”

Ez a harc csak győzelemmel érhet véget, mely a világ minden elnyomott népének győzelmét jelentené:

„Ez a harc lesz a végső, csak összefogni hát,
És nemzetközivé lesz holnapra a világ!”

E mondanivaló fontosságára utal a szöveg- és dallamismétlés, mely a dallami csúcsponton jelenik meg. A dallam a himnuszok méltóságjeljes, ünnepélyes hangulatával bír. Minderre a zenehallgatás során mutasunk rá.

Az ének-zene órán fontos feladatunk ezenkívül a mű szerzői, és maga a himnusz tiszteletére nevelés. Nem lényegtelen a viselkedés a himnusz éneklése, illetve hallgatása alatt.

6. A XX. század eleji nehéz paraszti életet ábrázolja a „Learattuk, learattuk a földesúr búzáját” kezdetű dal, amelynek visszatérő negyedik sora felszólítja a földesurakat:

„Elmehet már, választhat már jobb aratót magának.”

A dalban foglalt tempo giusto, feszes ritmus az 1905-ös aratósztrájkok elszánt harcának harcos szellemét őrzi.

7. Az első világháború keserű katonasorsát mutatja be az Esik eső, ázik a heveder című dal. A dal egyszerű ritmusa, lassú tempója a kilátástalanságot, reménytelenséget ábrázolja, amelyet fokoz a visszatérő, mélyen záródó dallamsor és a moll hangnem. A két középső, magasan járó dallamsor és a szövegismétlés e sors ellen való lázadást jelképezi:

„A lábomat szorítja vaskengyel,
A lábomat vaskengyel szorítja . . .”

Remény, bizakodás jut kifejezésre egy másik dal következő soraiban:

„Én leszek az első század szakaszvezető,
Nem a világ ez a három esztendő.”

(Házunk előtt mennek el a huszárok . . .)

Itt megint megmutatkozik a magyar honvédek pozitív jellemvonása, hogy minden körülmények között készek a hazáért harcolni.

8. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és az azt követő idők dicsőséges harcairól szólnak a korabeli forradalmi dalok. A Fel, vörösök, proletárok . . . kezdetű orosz forradalmi dal hatalmas tömegek harci buzdítójává vált 1917-ben. A Vörös Gárda indulóját a hazatérő magyar hadifoglyok magukkal hozták, amely a Magyar Tanácsköztársaság indulójává lett.

Hogyan válhatott ez a dal a munkásmozgalom nemzetközi harcának jelképévé? Úgy, hogy harcra szólít és reményt kelt minden elnyomott proletár szívében:

„Fel vörösök, diadalra!
Harcra vöröskatonák!
Harcunk a nagy világ hallja,
Harcra csak egyre tovább!”

A dallam négy sora mintegy négy felszólítás. A mondanivaló fokozását az emelkedő dallamvonal fejezi ki, amely a dallam csúcspontján a végső célt megjelölő gondolathoz vezet:

„Győz majd a harcos ököl!”

A lelkesítő hangulatot az induló-tempó és a kis, nyújtott ritmusok gyakorisága fokozza.

9. A Magyar Tanácsköztársaságért vívott harcok emlékét őrzi a Zengjük a dalt című forradalmi dal. Lüktető ritmusával, emelkedő dallamvonalával harcra lelkesít:

„Jöjjetek ezrével állni a sorba,
Kardotokat sosem érheti csorba.”

Lendvay Kamilló a felszabadulás után írt dalával (Dal a Tanácsköztársaságról) bizonyítja, hogy a Tanácsköztársaság lelkes példája ma is hat. A hősök megbecsülésére, s a munkásosztály és a párt tiszteletére nevel.

A dal első része mélyebben járó moll dallam, az elnyomatás sötét korszakát festi:

„Éjjel és nappal, kínban, robotban fáradt ez a nép.”

A refrén a párhuzamos dűr hangnemben győztes ünnepi hangulatot áraszt, amellyel a felszabadulás után a dicsőséges Tanácsköztársaságnak adózunk:

„Jöjj elvtárs, ünnepelj velünk, a múlt szózata hív!”

10. Szabó Ferencet Csillebérc csodálatos, festői vidéke emlékezésre készítette:

„KIMSZ-esek vágta hajdan e tájnak,
Élükön Ságvári járt.” . . .
. . . „Kín, meg a börtön járta e földön” . . .

mondja a fehérterror rémséges korszakára. Ságvári Endrere emlékezik, és a hős kommunista mártírok tiszteletére nevel.

11. A Nagy Honvédő Háború emléke él a Poljuska c. dalban. A kor harci szellemét híven tükrözi a menetütem, a lüktető dallam, valamint a magas záróhangon felcsendülő „Hej” felkiáltás.

„Zengj harci indulót és bátorítót!”

A győzelembe vetett hitet, a szebb holnapot, a békét hirdeti:

„Holnap már győzelemről szól az ének,
Békét, szabadságot hoz a népnek.”

Igazi harci hangulatot teremthetünk, ugyanakkor nagyszerű zenei élményt nyújthatunk az Alekszandrov-együttes előadásának megszólaltatásával, mely a csapat közeledését és távolodását kívánja szemléltetni a dinamika segítségével.

Az eredeti nyelven való megszólaltatásban a dallamhangsúlyokat még jobban megfigyelhetjük.

12. Felszabadult, boldog életünk szépségét, a békés munka pezsgését, ifjúságunk tartalmas, munkás életét, zeneszerzőink gazdag dalanyagban példázzák:

Szabó Ferenc: Munkásoké a jövő.

Borgulya: Ébredj szép világ!

Kodály: Békedal.

Rossa: Munkával a békéért.

Mihály András: Védj a békét, ifjúság!

„Új korok zászlajaként

Hoztad el ide a reményt,” — mondja Maros Rudolf dalában a felszabadító hős szovjet hadseregről. Sorsunk fordulójának, valamint szabadságunk hőseinek állít emléket Dal a felszabadulásról című dala.

A dal békés tavaszi kép vezet be, melyről fokozatosan tér át a mélyebb tartalmú mondanivalóra:

„Míg a szívünk ver, őrzi hűséggel
Szabadítónk hősi nevét!”

E csoportba tartoznak úttörődalaink is, melyek gyermekeink mozgalmi életének tartalmát, vidámságát, valamint iskolai életünk szépségét tükrözik.

Pl.: Maros Rudolf: Úttörő-hívogató,

Kodály Zoltán: Úttörőinduló,

Székel Endre: Úttörődal büszkén száll.

Viski János az úttörőélet vidámságát, szépségét fejezi ki Harsan a kürtszó kezdetű dalában:

„Járjuk a völgyet, hegytetőt, nótánktól visszhangos a rét.”

A dal a boldog jövő kis építőmunkásaihoz szól. A menőtütemben megszólaló dallam a kürtjelek hangjain indul és záródik, mintegy hívogat:

„Jöjj ide pajtás, hív a dal, meglásd, miénk lesz a nagy diadal!”

13. A szocialista hazafiságra és internacionalizmusra nevelést segítik elő azok az ének és karének órák, amelyeken nagy ünnepeinkre készülünk. Ezekkel az órákkal ünnepeink tartalmát tesszük átéltebbé, érzelmileg gazdagabbá.

III. A szocialista hazaszeretetre nevelésnek egyik lényeges követelménye, hogy a tanuló hazája tudósait, művészeit, zeneszerzőit, művein keresztül ismerje és becsülje meg.

Ezt a célt szolgálja ének órákon nagy zeneszerzőink megismertetése, műveik bemutatása, munkájuk értékelése.

Liszt Ferenc, Erkel Ferenc, Bartók Béla és Kodály Zoltán életművel elég részletesen foglalkozunk az általános iskola felső tagozatában. Nagy zeneszerzőink nemcsak műveikkel, hanem életükkel, munkásságukkal is példát mutatnak a cselekvő hazaszeretetre.

A XIX. században a forradalmi eszmék kivívásáért, a nemzeti függetlenségért és a magyar műveltség megteremtéséért harcoló nagyjaink mellé felsorakoznak Liszt és Erkel is. Kettőjük érdeme, hogy a magyar zene európai hírű lett, valamint az, hogy a magyar zenei intézmények (Zeneakadémia, Operaház, Filharmóniai Társaság) létesítésével megvetették a magyar zenei műveltség fejlődésének lehetőségét.

1. A hazájától távol élő Liszt Ferenc hazaszeretettét, emberi nagyságát, áldozatkészségét bizonyítja, hogy a pesti árvíz hírére véve így ír: „Szokatlan részvétet éreztem és ellenállhatatlan szükségét annak, hogy annyi szerencsétlen emberen segítsek . . . Ezek az izgalmak, ezek a fellángolások fődözték fel számomra a haza szó jelentését.” Sietve indul távoli, vad hazájába, s hangversenyeket rendez az árvízkárosultak megsegítésére. Liszt Ferenc magyar rapszódiaiban céltudatosan nyúlt a korabeli magyar muzsikához, a népies dalokhoz, hogy a Habsburg önkény idején hirdesse a hazafiság gondolatát. Ilyen szempontból ezek közül is kiemelkedik a 15. magyar rapszódia, amelyben az akkor tiltott Rákóczi-induló dallamát dolgozza fel, bizonyítva ezzel bátor kiállását a forradalom eszméje mellett.

2. Erkel Ferencben a magyar nemzeti opera megteremtőjét tiszteljük. Műveiben a történelmi múlt példáival ébresztette a magyarság öntudatát, szabadságtörekvéseit.

Első kimagasló alkotása a Hunyadi László című opera. A Hunyadiak történetével a Habsburg elnyomás ellen buzdít. A 8. osztályban zenehallgatás közben megismerkednek a tanulók az opera rövid cselekményével.

„Meghalt a cselszövő, nem dül a rút viszály,” — zúgta a bemutató közönsége együtt a kórossal, hiszen megértette Erkel jelképes mondanivalóját.

A hazaszeretetre nevelés nagyszerű eszköze lehet Bánk áriája, a Bánk bán című operából. A zenehallgatás élményén keresztül ez a tenorária a haza iránti mélységes ragaszkodást és a tetre kész hazaszeretetet ábrázolja, ugyanakkor a cselekvő hazaszeretetre buzdít.

„Hazám, hazám, te mindenem . . .

. . . Szép érted élni, érted halni, te szent magyar hazám!”

Erkel Ferencsel korábban az 5. osztályban találkoznak tanulóink, ahol, mint a magyar himnusz zeneszerzőjével ismerkednek meg. Emeljük ki a Kölcsey-versre írt Himnusz korabeli jelentőségét: Mit jelentett az első magyar himnusz 1844-ben az évszázados elnyomatásban élő nemzetnek? Ma a történelmünk dicsőséges és küzdelmes korszakait idéző mű a ma-

gyar nemzeti érzés kifejezője. Hangsúlyozzuk a tiszteletadást e csodálatos zenemű és szerzője iránt.

Liszt és Erkel munkásságának XX. századi folytatói Bartók Béla és Kodály Zoltán. Életük és munkásságuk a magyar nép felemelkedéséért folytatott harcban telt el, mint ahogy Bartók Béla mondja: „Minden időben és minden körülmények között nemzetemet akarom szolgálni.” Ezt tették mindketten, mikor a népdalgyűjtők nehéz, göröngyös útjára léptek. Munkájukat kevés megértés, annál több akadályoztatás, sőt megvetés kísérte a Horthy-korszakban. Nekik köszönhetjük, hogy gazdag népdalkincsünk nem merült feledésbe. Ez abban az időben hitvallásnak is számított a magyarság mellett.

3. Az internacionalizmusra nevelést szolgáljuk, ha Bartók Béla munkásságából kiemeljük a Duna menti népek zenéjének gyűjtését, rendszerezését, amiért a sovinszta Horthy-uralom kiszolgálói hazaárulással vádolták. Bartók minden olyan nép dalát gyűjtötte, akikkel valaha a magyarságnak kapcsolata volt. Vizsgálta a népdalok egymásra való hatását, s hirdette, hogy a népeknek békében kell egymással élniük. Más népek dalait a magyar népdalokkal azonos értékűnek tartotta, és ezzel példát mutatott a népek értékeinek kölcsönös megbecsülésére. Műveiben nemcsak a magyar népdalokat, de a szomszédos népek dalait is feldolgozta. Nagyon szép példa erre a Négy szlovák népdal című kórusműve.

4. Kodály Zoltán egész életműve példa a hazáját szerető emberre. Célja az egész magyar nemzet zenei műveltségének felemelése. Kiemelhetjük mint pedagógust, aki a zenei általános iskolák alapításával új utakra vezérelte a zenét tanuló ifjúságot; mint népdalgyűjtőt, aki a magyar nép kulturális kincsét a gyűjtés után tudományosan rendszerezte és művészi köntösbe öltöztette számtalan népdalfeldolgozásában; mint zeneszerzőt, akinek műveiben is gyakran találkozunk a haza szeretetére nevelő motívumokkal. Igen szép példája ennek Kölcsey versére szerzett Huszt című férfikari műve, melynek alap gondolata:

„Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!” —

nemcsak örök példája a magyar ifjúságnak, de egyúttal Kodály életművének jellegéje is.

Nagy magyar zeneszerzőink iránti tiszteletre kell nevelnünk ifjúságunkat, mert a hazaszeretet egyik ismertetőjegye az, hogy nemcsak a tájat szeretjük, hanem annak népét is, minden értékével együtt.

A sok tárgyi kincsen azonban mindig felülemelkedik a szellemi kincs, amely fátkyaként világítja meg bármely nép előrehaladásának útját.